

**ВЕСІЛЬНА ОБРЯДОВІСТЬ УКРАЇНЦІВ ОМСЬКОГО ПРИІРТИШШЯ
(за матеріалами досліджень Агентства з розвитку
російської традиційної культури)**

У статті розглядається структура весільного обряду українців в Омському Приіртишші, за матеріалами, зібраними Агентством з розвитку російської традиційної культури Державного центру народної творчості. Проаналізовано рівень збереження традиційного весільного обряду та окремих його елементів.

Ключові слова: весільна обрядовість, українські переселенці, Омське Приіртишшя.

Дослідження традиційної культури української діаспори завжди буде актуальним. Це пов'язано з тим, що діаспора подекуди зберігає ті елементи традиційної культури, які вже є втраченими на їхній батьківщині. Не менш важливим є вивчення взаємовпливу та взаємозбагачення культур, яке практично неминуче, коли поруч проживають представники різних етносів.

Українська діаспора в Росії – одна з найчисельніших. Саме тому традиційна культура українців є одним з напрямків дослідження в російській етнології. Завдяки Агентству з розвитку російської традиційної культури

Державного центру народної творчості зібрано матеріал в селах Омської області Воронцовка, Ольгіно, Єреміївка, Красногірка, Новосергіївка, Нікополь Полтавського району, Бобринка, Русанівка, Єрмак Нововаршавського району, Ганнівка Одеського району. [3, с. 3]

Це населені пункти компактного проживання нащадків українських переселенців, які прибули до сучасної Омської області на початку XX століття з Харківської, Полтавської, Херсонської, Київської, Вінницької, Катеринославської губерній за державною програмою освоєння південних земель Західного Сибіру, більше відомою як Столипінська реформа. Власне, назви населених пунктів і районів певною мірою вказують на регіони України, з яких походили переселенці. Представники двох поколінь зберегли до нашого часу українську мову, народні пісні, традиційну побуту-ву культуру.

Матеріали, зібрані учасниками експедиції під час польових етнографічних досліджень, дають інформацію, що має відношення практично до всіх структурних складових весільного обряду. Однак матеріали не систематизовані відповідно до схеми основних циклів традиційного весілля українців. Тому нашим першочерговим завданням є систематизація за-Офіксованих обрядів, весільних атрибутів і чинів.

В узагальненій формі структура весільного обряду традиційна і має такий вигляд:

I. Передвесільний цикл, які включає в себе: сватання, розглядини, запій (змовини, договір), вечірки, виготовлення весільного хліба, запросини та вечірки.

II. Власне весільний цикл. Перший день: приїзд молодого з весільним поїздом до молодої, воротна, викуп місця біля молодої, пришивання квітки, ділення лежеша, прощання з друзями, перше застілля, викуп приданого, розплетіння коси нареченої молодшим братом, благословення батьками нареченої, катання молодих після реєстрації або вінчання, перешкоди на шляху молодих – "столи", "могорич", зустріч і благословення батьками молодого, друге застілля, забивання кола, покривання молодих, зміна головного убору молодої.

Другий день: оприлюднення доказів цнотливості нареченої, встановлення "флагу", прикрашання гостей червоними стрічками, сніданок нареченої від її родичів, "баня" для гостей, застілля, дарування, випробовування молодої, рядження, катання і купання батьків.

III. Післявесільний цикл: "покалачини".

Структура весільного обрядового комплексу, послідовність виконання ритуалів, кількість учасників і чинів залежали від ряду причин: від благо-

получчя родини, від того, чи живі батьки молодих, чи з одного села молоді, від ставлення населення до традиційної обрядовості в цілому і весільної зокрема.

В Омському Приіртишші українські переселенці зберегли обрядову традиційну термінологію, весільну атрибутику та основні структурні елементи. Варіативність, що простежується, зокрема, у назвах чинів (староста або дружка) залежить від того, з якого регіону України прибули саме ці переселенці.

У передвесільному циклі обрядодій українців Приіртишшя простежуються певні відмінності. Повсюдно в Україні дивень – це назва обрядового хліба. [1, с. 45], тоді як у переселенців "дивень" є однією з назв "гільця". Можливо, переселенці і справді перенесли назву обрядового хліба на обрядове деревце. А можливо, це помилка збирачів польового матеріалу.

Українські переселенці у Омській області пам'ятають про звичай святкування весілля протягом трьох днів. Польовий матеріал дає підстави вважати, що в цьому краї українські переселенці зберегли традиційну послідовність виконання весільного обряду до 60-х років ХХ століття, а вже пізніше посилювався трансформаційний процес. Прикметно, що він в українців Приіртишшя відбувався повільніше, ніж в Україні, де обрядодії другого і третього дня зливалися в один день, і поступово третій день весілля зникає. Це ж простежується і в обряді розподілу короваю. У Миколаївському районі Одещини після 60-х років ХХ століття розрізання і дарування короваю вже проходило у перший день весілля. [3, с. 171]

Весільний обряд українців Приіртишшя зазнав істотних змін у ХХ столітті, особливо після 1960-х рр. Якщо до середини 1960-х рр. традиційна складова і виконання необхідних обрядів вважалися обов'язковими, і в суспільній думці були рівнозначними офіційній реєстрації (а подекуди і більш важливим), то зараз традиційний весільний обряд практично ігнорується.

Більшість інформаторів належить до покоління людей, які пережили колективізацію. Вони стверджують, що економічна складова при вступі у шлюб ослабла, але не зникла зовсім. Виросла самостійність молодих у питаннях вибору, слово батьків вже не було вирішальним. Сватання стало більш формальним, декілька передвесільних обрядів злились у один (сватання, договір, запій), а деякі були зовсім втрачені (розглядини). У повоєнний час у зв'язку з практичною відсутністю майнової і соціальної диференціації, низьким рівнем добробуту питання про розмір приданого практично не обговорювалось. З комплексу обрядового одягу збереглись лише маркери основних учасників обряду (вінок нареченої, рушники,

квіточки) і які визначали зміст кульмінаційних моментів обряду (обряд покривання). [2, с. 5]

Вінчання згадується лише респондентами більш похилого віку. У радянський період у зв'язку з руйнуванням церкви і пануванням атеїстичної ідеології обряд вінчання випав зі структури весільного обряду. Його місце посіла звичайна громадянська реєстрація у сільраді. Але реєстрація не має такого духовного значення, як вінчання, яке здійснює таїнство шлюбу. У зв'язку з послабленням ролі православ'я, недотриманням постів змінився і календар весіль: сезон весіль відповідав переважно сезонному розподілу праці. З обряду благословення молодих поступово зникли ікони, але сам обряд з використанням тільки обрядового хліба зберігається. Але все одно на весіллі промовляли: "Бог благословить!", "З Богом!". [2, с. 95]

У ХХ столітті вечорниці ще побутували, проте з затвердженням колгоспного устрою звичай вечорниць занепадає, дозволя молоді переміщується у клуб. [2, с. 34]

Отже, нащадки українських переселенців 1920-х – 1940-х років народження, знаходячись у Сибіру в іншомовному середовищі, з новим укладом життя (колгоспи), змогли зберегти у живому побутуванні до 1960-х років, а певною мірою – і до наших днів, традиційний український весільний обряд. Окремі важливі елементи обряду – виготовлення традиційної атрибутики, ритуального хліба, обряд покривання молодої – проіснували на практиці до 1990-х років, ігрові елементи обряду (рядження, кури, катання батьків) побутують до наших днів. Існування у відносній ізоляваності, вочевидь, сприяло збереженню "свого" в опозиції до "чужого". Компактне розселення, переважно етнічна однорідність переселенців у цих районах Омської області, сусідство з казахами, асиміляція з якими була практично виключена через релігійні мотиви – усе це сприяло збереженню традиційних українських весільних звичаїв.

Петрова Анна

**СВАДЕБНЫЙ ОБРЯД УКРАИНЦЕВ В ОМСКОГО ПРИИРТЫШЬЯ
(по материалам исследований Агентства по развитию
русской традиционной культуры)**

В статье рассматривается структура свадебного обряда украинцев в Омском Прииртышье, по материалам, собранным Агентством по развитию русской традиционной культуры Государственного центра народного творчества. Проанализирован уровень сохранения традиционного свадебного обряда и отдельных его элементов.

Ключевые слова: *свадебная обрядность, украинские переселенцы, Омское Прииртышье.*

Petrova Anna

**WEDDING CEREMONY OF UKRAINIANS IN OMSK PRIIRTYSHJE
(on materials of researches of Agency on development
Russian traditional culture)**

In article the structure of a wedding ceremony of Ukrainians in Omsk Priirtyshe, on the materials collected by Agency on development of Russian traditional culture of the State center of national creativity is considered. Level of preservation of a traditional wedding ceremony and its separate elements is analysed.

Keywords: *wedding ceremonialism, the Ukrainian immigrants, Omsk Priirtyshe.*

Джерела та література

1. Борисенко В.К. Весільні звичаї та обряди на Україні (Історико-етнографічне дослідження). – Київ: Наукова думка, 1988. – 192 с.
2. Куды, доню, собыраеся?..Свадебная обрядность украинских переселенцев Омского Прииртышья / Сост. Т.М. Репина, О.Г. Сидорская. – Омск: "Издательский дом "Наука"", 2007. (Серия "По материалам фольклорно-этнографических экспедиций", вып. 2). – 186 с.; ил.
3. Кушнір В.Г., Петрова Н.О., Поломарьов В.М. Нариси традиційної культури українців Одещини (Миколаївський район). Одеса, вид-во "СМИЛ", 2010 – 392 стор. з іл.